

7. Сухомлинский В.А. Как воспитать настоящего человека: Советы воспитателям / Василий Александрович Сухомлинский – Минск : Народная аскета, 1978. – 288 с.
8. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: в 5 т. / Василь Олександрович Сухомлинський. – К. : Рад.школа, 1976. – Т.1. – 354 с.
9. Якобсон С.Г. Психологические проблемы этического развития детей / С.Г. Якобсон. – М. : Педагогика, 1984. – 144 с.

Селуянова М.В.

ЧУВСТВО ОТВЕТСТВЕННОСТИ ДЕТЕЙ МЛАДШЕГО ШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Статья посвящена раскрытию структуры чувства ответственности детей младшего школьного возраста. Определены составляющие чувства ответственности.

Ключевые слова: организованность, чувство ответственности, младшие школьники.

Seluanova M.V.

THE SENSE OF RESPONSIBILITY CHILDREN OF PRIMARY SCHOOL AGE

The article is devoted to revealing the structure of the sense of responsibility of children of primary school age. Identified components of sense of responsibility.

Key words: discipline, a sense of responsibility to the younger students.

УДК 372.4.371.71

Старцева В.П.

ПРОБЛЕМА ВАЛЕОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

У статті висвітлюються зміст та ключові характеристики валеологічної культури у психолого-педагогічній літературі. Пояснюється сутність валеологічної культури, що передбачає формування людини як цілісного індивіда, охоплюючи усі сторони її життя.

Ключові слова: культура, валеологічна культура, культура здоров'я.

У Національній доктрині розвитку освіти зазначено, що пріоритетним завданням системи освіти є навчання людини відповідального ставлення до власного здоров'я і здоров'я оточуючих як до найвищих суспільних та індивідуальних цінностей. За участю вчителів початкових класів виявляється можливим здійснення ефективної валеологічної освіти, медико-санітарного просвітництва, упровадження активних форм та методів збереження і зміцнення індивідуального здоров'я молодого покоління. В Україні сучасні соціально-економічні умови життєдіяльності суспільства, екологічна ситуація, низький рівень культури харчування, культури з медичних та валеологічних знань, культури безпечної життєдіяльності, культури безконфліктного спілкування, культури фізичної активності сприяє низькому рівню культури здоров'язбереження населення.

Останнім часом зазначена проблема все більше привертає увагу науковців. Формування культури здоров'я учнівської молоді, студентів та взагалі громадян різних груп населення досліджували такі вчені: В.Горашук, С.Кириленко, В.Климова, Г.Кривошеєва, В.Скумін, Л.Сущенко, Л.Татарнікова, Л.Хижняк, А.Нагорна та ін.; "здоров'язберігаючі технології" були предметом дослідження Т.Бичкової, М.Безруких, О.Бутакової, Є.Пужаєвої, М.Смирнова, І.Соколової, В.Сонькіна, І.Чупахи та ін.; сутнісні характеристики культури здоров'язбереження розглядали: М.Безруких, С.Гримблат, В.Зайцев, С.Крамський, М.Колеснікова, А.Севрук та ін.

Проблеми формування (розвитку) валеологічної культури, валеологічної освіти досліджували Т. Бойченко, І. Брехман, Е. Вайнер, В. Колбанов, Н. П'ясецька, О. Бондаренко, Ю. Бойчук та інші.

Так, значний інтерес викликають праці І.Беха, А.Богущ, Л.Божович, М.Євтуха, І.Зязюна, Г.Костюка, А.Макаренка, О.Савченко, В.Сухомлинського, К.Ушинського, які присвячені загальнопедагогічним аспектам формування здорового способу життя особистості.

Низка науковців (О.Біда, Л.Білик, О.Ващенко, Г.Кривошеєва, Г.Презлята, Л.Сущенко) визначає культуру здоров'я та здоровий спосіб життя як об'єкт соціального пізнання, актуальну соціально-педагогічну проблему, пріоритетний аспект духовного, екологічного, фізичного виховання, важливий чинник виховання особистості.

Зокрема, увага дослідників (П.Плахтій, М.Андрос, С.Литвин-Кіндратюк, І.Піскунова) акцентується на важливості здоров'я та здорового способу життя, психічному здоров'ї особистості в навчальних закладах, ролі народознавства та народної педагогіки у вихованні здорового способу життя.

Психолого-педагогічний аналіз сутності понять "культура" та "валеологічна культура" дозволив визначити співвідношення між ними.

Так, А.Могильський в своїх дослідженнях зазначає, що культура в системі поведінкових цінностей займає провідне місце, оскільки і знання, і сформовані вміння втілюються в переконаннях, характері особи. Автор вказує, що вміння узгоджувати свої дії, вчинки з іншими людьми, з довкіллям є показником високої внутрішньої та зовнішньої культури.

Аналіз психолого – педагогічної літератури доводить, що поняття "культура" є багатограним і тому в процесі визначення його сутності, структури можливі різні підходи.

За визначенням Б.Кононенка, культура – це "специфічний" спосіб організації та розвитку людської життєдіяльності, представлений у продуктах матеріальної та духовної праці, у системі норм, духовних цінностей, ставленні до природи [7, с.116]. Зокрема, Б. Кононенко, І. Зязюн виділяють ключові характеристики, які формують комплекс суспільних норм, моралі або система суспільно визнаних категорій, настанов, звичаїв.

У цілому культура є важливим універсальним механізмом адаптації суспільства, людини до різноманітних умов, вимог, соціального середовища. Так, І. Зязюн вважає, що культура зумовлює систему ціннісних уявлень кожної людини і регулює її індивідуальну, соціальну поведінку, є основою для постановки та здійснення різного роду завдань [3, с. 131].

Поняття "валеологічна культура", його зміст у науковій літературі трактується неоднозначно. Так, введення цього поняття починається з виникненням валеології як науки. Значна кількість вчених ототожнюють поняття "валеологічної культури" та "культури здоров'я" (М. Віленський, В. Казначеев, Л. Майборода, В. Петленко, Р. Серебряков).

Однак, такі науковці як Д.Колесов, Е.Казін, А.Горшкова, О.Файчук та інші вважають, що доцільно розділяти ці два поняття, адже під культурою здоров'я слід розуміти адаптивний і продуктивний план розвитку особистості, а під валеологічною культурою – переважно діяльність, пов'язану зі збереженням та покращенням здоров'я.

Так, сучасний дослідник Д. Колесов вважає, що валеологічна культура – це "культура формування правильного ставлення до здоров'я" [8, с. 15]. Однак, аналізуючи сутність даного феномена, Є. Казін пояснює валеологічну культуру, як науку про моральне, фізичне і духовне здоров'я, що є невід'ємною частиною культурології [4, с. 12].

При аналізі поняття "валеологічна культура" як загально-філософської категорії А. Горшкова характеризує її як специфіку взаємодії людини і суспільства, збереження і укріплення здоров'я в різні історичні епохи та як інтегративну особистісну якість індивіда, що характеризується його поведінкою і діяльністю, що ґрунтуються на світогляді [10, с. 243].

Валеологічну культуру особистості В. Колбанов розглядає не лише як валеологічну обізнаність, але й як динамічний стереотип поведінки, вироблений на основі істинних потреб, що сприяють здоровому способу життя, що визначає обережне ставлення до здоров'я оточуючих [5, с. 132].

Як результат валеологічної освіти розглядає валеологічну культуру Е. Вайнер, що виступає та передбачає знання індивідом своїх генетичних, фізіологічних і психологічних можливостей, методів і засобів контролю, збереження і розвитку свого здоров'я, вміння розповсюджувати свої знання на оточуючих [2, с. 26].

У свою чергу Г. Кривошеєва пояснює сутність валеологічної культури як "якісне утворення особистості, яке виявляється в єдності духовних, біологічних, психологічних і соціальних факторів, що визначають її спосіб життя і гуманістичний смисл буття. Вона зумовлює подальший розвиток усіх різновидів культур і передбачає формування людини як цілісного індивіда, охоплюючи усі сторони її життя. Валеологічна культура покликана перетворити будь-яку сферу діяльності людини на засіб фізичного і духовного самовдосконалення, самооздоровлення. Валеологічна культура особистості характеризує її ставлення до життя, до свого здоров'я, прагнення до самопізнання" [6, с.7].

Зокрема, Є.Торохова визначає валеологічну культуру як "соціально-психологічну діяльність індивіда, направлену на укріплення і збереження здоров'я, засвоєння норм, принципів, традицій здорового способу життя, що перетворює їх у внутрішнє багатство особистості"[11, с. 44].

На думку Н. П'ясецької "валеологічна культура особистості є найважливішою якісною характеристикою рівня розвитку, способом і мірою реалізації сил" [9, с.297]. У свою чергу Ю. Бойчук підкреслює, що валеологічна культура виступає складовою загальною культурою, що спрямована на формування, збереження та зміцнення здоров'я людини [1, с.141].

Так, Горащук В.П. розглядав проблему шкільної валеології та її інтеграції з предметами фізичної культури й безпеки життєдіяльності, що спрямовані на формування культури здоров'я школярів, виявив ряд суперечностей, які зумовлюють постановку проблеми методологічного й теоретичного обґрунтування формування культури здоров'я учнівської молоді в навчально-виховному процесі:

- між соціокультурною важливістю здоров'я як інтегративної характеристики розвитку суспільства й особистості та методологічною й теоретичною розробкою змісту та структури цього феномену;
- між об'єктивно існуючим педагогічним явищем та недостатньою розробкою соціально-педагогічних механізмів формування культури здоров'я школярів;
- між вимогами, що висуваються суспільством до особи випускника школи, та змістовим полем шкільної освіти, яке повинне забезпечити формування високого рівня культури здоров'я школярів;
- між вимогами до навчально-виховного процесу в школі та станом здоров'я школярів;
- між необхідністю формування високого рівня культури здоров'я школярів та недостатньою розробкою програмно-методичного забезпечення навчально-виховного процесу з питань здоров'я;
- між можливостями навчально-виховного процесу з формування культури здоров'я школярів та недостатньою професійною підготовкою вчителів.

Автор вказує, що розгляд теоретичних і методологічних питань формування культури здоров'я є одним із шляхів подолання вищевказаних протиріч.

Отже, валеологічна культура – це не тільки сума знань, обсяг відповідних умінь і навичок, але й здоровий спосіб життя гуманістичної орієнтації. Рівень культури здоров'я визначається знаннями резервних можливостей організму (фізичних, психічних, духовних) і вміннями правильно використовувати їх. Розглянувши сутнісні характеристики та особливості валеологічної культури особистості, можна підсумувати, що дане поняття "валеологічної культури" є відносно новим у науковій літературі та потребує подальшої розробки.

Слід констатувати, що спеціальні психолого-педагогічні дослідження, присвячені формуванню культури здоров'я школярів у процесі навчання, у вітчизняній педагогіці не

проводилися. Залишаються нез'ясованими багато питань, розв'язання яких повинно сприяти формуванню культури здоров'я школярів. Так, наприклад, не розроблена концепція валеологічної освіти в Україні, не визначено її зміст, структуру, основи організації навчально-виховного процесу з валеології та її інтеграції з іншими предметами шкільної освіти, можливості спеціальних предметів та ін.

У зв'язку з цим сьогодні від педагогічної науки вимагається глибоко обґрунтоване поновлення теорії й практики навчання та виховання учнівської молоді, як бути здоровим у сучасних соціальних умовах.

ЛІТЕРАТУРА :

1. Бойчук Ю.Д. Еколого-валеологічна культура: теоретико-методологічні аспекти: [монографія] / Ю.Д. Бойчук. – Суми : Університетська книга, 2008. – 357 с.
2. Вайнер Э. Н. Валеология: [учебник для вузов]. – 6-е изд. / Э.Н. Вайнер. – М. : Флинта: Наука. – 2008. – 416 с.
3. Зязюн І. А. Краса педагогічної дії / І.А. Зязюн, Г.М.Сагач. – К. : УФІМБ, 1997ю – 320 с.
4. Казин Э. М. Основы индивидуального здоровья человека: Введение в общую и прикладную валеологию : [учебн. пос. для студентов высших учеб. заведений] / Э.М.Казин, Н.Г.Блинова, Н.А.Литвинова. – М. : ВЛАДОС. – 2000. – 192 с.
5. Колбанов В.В. Валеология: основные понятия, термины и определения / В.В.Колбанов. – СПб.: ДЕАН. – 1988. – 256 с.
6. Колесов Д. В. Валеология – новое направление в педагогических науках / Д. В. Колесов // Валеология в школе. – 1977. – № 7. – С. 15–19.
7. Кононенко Б.И. Основы культурологии: курс лекций / Б. И. Кононенко. – М. : Инфра, 2002 – 207 с.
8. Кривошеєва Г. Л. Формування культури здоров'я студентів університету: автореферат дис. на здобуття наукового ступня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти" / Г. Л. Кривошеєва. – Луганськ, 2001. – 20 с.
9. П'ясецька Н. А. Валеологічна культура як фактор особистісного професійного розвитку майбутнього вчителя / Н. А. П'ясецька, М. О. Шпильова // Збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2010. – № 26. – С. 296–300.
10. Строкань В. В. Сущность и значение формирования валеологической культуры студентов высших учебных заведений / В. Строкань, С. Коссе // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2009. – № 10. – С. 242–244.
11. Торохова Е. И. Валеология: Словарь-справочник / Е. И. Торохова. – М. : Флинта: Наука. – 2002. – 344 с.

Старцева В.П.

ПРОБЛЕМА ВАЛЕОЛОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ В ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ

В статье освещаются содержание и ключевые характеристики валеологической культуры в психолого-педагогической литературе. Объясняется сущность валеологической культуры, что предусматривает формирование человека как целостного индивида, охватывающая все стороны его жизни.

Ключевые слова: культура, валеологическая культура, культура здоровья.

Starceva V.P.

PROBLEM VALEOLOGICAL CULTURE IN PSYCHOLOGICAL AND EDUCATIONAL LITERATURE

The article highlights the key features and content valeological culture in psychological and pedagogical literature. Explained the nature valeological culture that involves the formation of man as a holistic individual, covering all sides of life.

Key words: culture, valeological culture, the culture of health.